

BÖLÜM-1

EĞİTİM ŐART MIDIR?

Merkezinde insan ve davranışları olduğu için, eğitimin tarihi insanlıkla başlamıştır. Ama şekli, yapılış biçimi, insan topluluklarının geçirdiği aşamalarla birlikte zaman içinde değişiklikler göstermiştir.

Avcılık ve toplayıcılıkla uğraşan ilkel ve göçebe topluluklardan, günümüzün gelişmiş, karmaşık modern toplumlara geldiğinde; eğitim, bu karmaşık yapının “**toplumsal kurumlarından**” birisi olmuştur.

Toplumsal kurum

Burada, toplumsal kurum derken; toplum halinde yaşamanın ortaya çıkardığı ihtiyaçları **daha sistematik** ve **daha doyurucu** bir şekilde karşılamak için oluşturulmuş yapılanmalardan söz ediyoruz.

Örneğin, kişilerin nesillerini sürdürme istekleri ve temel biyolojik ihtiyaçlarını karşılama arzuları **aile kurumunu** ortaya çıkarmış.

Hayat hep güllük gülistanlık değil, uyuzmazlıklar da var. Uyuzmazlıkların adil biçimde çözümüne duyulan ihtiyaç da **hukuk kurumunu** oluşturmuş.

Var olan bilgi birikimiyle yanıtlanamayan “Ölünce nereye gidiyoruz?”, “Rahmetli büyük dedem de bizi görüyor mu?” şeklindeki sorulara yanıt bulma ihtiyacı, iç huzur ve kişisel denetim ihtiyacıyla birleşince **din kurumu** imdadına yetişmiş.

Bu dünyanın köklü sorunlarından birisi olan sınırlı kaynaklarla, neredeyse sınırsız olan insan ihtiyaçlarının karşılanması meselesi **ekonomi kurumunu** oluşturmuş.

Karmaşık toplumun yönetimi sorunu da **politika kurumunu** doğurmuş.

Kuşkusuz daha pek çok toplumsal kurumdaki söz etmek mümkün ancak burada amaç birkaç örnekle **toplumsal kurum** kavramını açıklamaya çalışmakla sınırlı.

Toplum ve kültür

Asıl konumuzu oluşturan “**eğitim kurumunu**” ortaya çıkaran nedenlere yakından bakmadan önce “**toplum**” ve “**kültür**” kavramları üzerinde uzlaşmamız gerekiyor.

Önce toplumdan başlayalım.

Toplum, çok kısa olarak; **ihtiyaçlarını karşılamak için etkileşen, sınırları belli bir coğrafyada yaşayan ve ortak bir kültürü paylaşan insanlar topluluğu** olarak tanımlanabilir.

Karşılıklı ihtiyaçların karşılanması konusunu biraz somutlaştırmak için bir uç örnek verelim: Eskiden sabah bir bardak süt içmek için ahıra gidip ineğinizi sağmak, sütü bir kaba koymak, iki odun atıp ocağı yakmak ve kaynattığınız sütü bardağa boşaltmak yetiyordu. En güzeli de isteyen bir kişi, bunu özel bir eğitim almadan sadece **gözlem** ve **taklit yoluyla** yapabiliyordu. Şimdi ise, sabahları masamıza gelen bir bardak sütün öyküsü, başlı başına bir roman olur: İneklerin barınakları, daha fazla süt için özel beslenme düzenleri, veteriner hekim kontrolleri, süt sağma makinesini imal eden sektör, pastörizasyon süreci, tetra pak kutuları-

nın üretimi, kutuların ya da şişelerin filolarla marketlere taşınması, markette raf düzeninin ayarlanması... Şöyle bir bakıldığında, bugün her bir aşama başlı başına **özel bir uzmanlığı veya beceriyi gerektiriyor**. En kötüsü de bu becerilerin çoğunun, ineği sağıp ocağı yakmak gibi gözlenerek ve taklit edilerek öğrenilmesi mümkün değil.

Günümüzün toplumsal yapısında, farklı ihtiyaçlarımızı karşılayabilmek için birbirimizle etkileşmek zorunda kalıyoruz; çünkü özellikle maddi hayatı, tek başımıza kendi kendimize yeterek yaşayamayacak kadar karmaşık bir hale getirdik...

Toplumunu tanımlarken, bir de **kültür** geçmişti tanımın içinde.

O konuda da uzlaşalım: Burada geçen kültür, toplumsal gelişim sürecinde, **ya karşılaşılan sorunları çözdüğü ya da sorunların çözümüne katkı getirdiği veya yapılmakta olan işleri daha kolaylaştırdığı için; toplumların biriktirdikleri, iletişimle paylaşarak yaygınlaştırdıkları ve kendilerinden sonraki kuşaklara aktardıkları maddi olan veya olmayan her şeydir**.

Toplumun **dili, gelenekleri, alışkanlıkları, inançları, sanat ve eğlence anlayışı, yönetsel yaklaşımı, düşünce sistemi**, kültürün **maddi olmayan** örneklerini oluştururken; **mimari yapıları, araç gereçleri, ortaya koyduğu resim heykel gibi sanat eserleri de maddi örnekleri** arasında sayılabilir.

Ama kültür durağan değildir. Zaman içinde değişir.

Örneğin, eskiden mahalle bakkalları ve bu bakkalların veresiye defterleri vardı. Şimdi bunun yerini alışveriş merkezleri ve kredi kartları aldı. Aybaşında bakkala veresiye hesabının zamanında ödenmemesinin yaptırımı ile kredi kartı borcunun ödenmemesinin yaptırımı da değiştirdi. Okullarda yerli malı haftası vardı ve bu konuda bir farkındalık oluşturulmaya çalışılırdı. Günümüzde kitle iletişim

araçları kullanılarak, pek çok yabancı markalı gıda ürününün tüketimi teşvik edilmektedir.

Geçmişteki ve bugünkü durumumuzu kıyasladığımızda, **pek çok alanda** ne tür kültürel değişimler yaşandığını kolayca görebiliyoruz.

Toplumsal bir kurum olarak eğitim

Artık toplum ve kültür kavramları ile eğitimin ilişkisini kurabiliriz.

Toplumlar da canlı organizmalar gibi, çoğalarak ve yaşam koşullarını iyileştirerek varlıklarını sürdürme eğilimindedirler. Bu nedenle topluma yeni katılan bireylerin, toplumun bir üyesi haline getirilmeleri gerekir. Bu da, ancak topluma yeni katılan bu bireylere, **toplumun sahip olduğu değerleri, normları ve ortak yaşam biçimini kazandırmakla** mümkün olur.

İşte, toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri için, **topluma katılan bireyleri toplumun bir üyesi yapma ve onlara kültürel mirası aktarma ihtiyacı** da eğitim kurumunu ortaya çıkarmıştır.

Şimdi de eğitim kurumunun, toplum içinde yerine getirmeye çalıştığı görevlere (ya da işlevlere) biraz daha ayrıntılı biçimde bakalım:

Eğitimin bireyi toplumsallaştırma görevi

Öncelikli olarak eğitim, toplumun dağılmadan bir bütün olarak varlığını sürdürebilmesi için bireyleri toplumun bir üyesi yapmaya çalışır. Bunun için de, bireye; sevgi, saygı, dürüstlük, dostluk, paylaşma, dayanışma, temizlik, vatan sevgisi, bağımsızlık, şeref gibi **değerler** ile bireylerin davranışlarının sınırlarını ya da yönünü belirleyen hukuksal, ahlaki, geleneksel **normları**, yani düzenlemeleri kazandırmaya çalışır. Buna **eğitimin bireyi toplumsallaştırma görevi** denir.

Bir pazar akşamı piknik alanlarının nasıl bırakıldığına, trafikteki sürücülerin davranışlarına, metro istasyonlarında veya toplu taşıma aracı duraklarında insanların araca nasıl bindiklerine, araçtan nasıl indiklerine eleştirel bir gözle bakınca, eğitim kurumunun bizde bireyi ne kadar toplumsallaştırdığı kolayca görülecektir.

Eğitimin kültürel mirası aktarma görevi

Diğer yandan, eğitim kurumu; toplumun sorun çözmedeki, yaşamı kolaylaştırma ve düzenlemedeki ortak birikimini, yani kültürünü sonraki kuşaklara sistematik bir şekilde aktarmaya çalışır. Buna da **eğitimin kültürel mirası aktarma görevi** ya da işlevi denir.

Aşağıdaki konularda yapılacak değerlendirmeler, bizde kültürel mirasın sonraki kuşaklara ne kadar ve ne şekilde aktarıldığı hakkında fikir verebilir. Kentlerde yaşayanların ne kadarının bayram tatillerini atasının dedesinin kentinde, ne kadarının güneydeki tatil beldelerinde geçirdikleri. Klasik müzik konserlerine, tiyatrolara giden insan sayısı ile resim heykel sergilerine rağbet oranı. Yeni bir yere taşınan kişinin, taşınmasıyla kapı komşusunun kim olduğunu öğrenmesi arasında geçen süre. Karın doyurma konusunda, patlıcan musakka ile hamburger kola arasında yapılan tercih. Her türlü tehlikeyi kendi elleriyle hazırlayıp, iş başa geldiğinde de yaşanan olumsuzluğu kaza, kader diyerek sineye çeken insan sayısı.

Eğitimin siyasal görevi

Eğitimin bir başka önemli görevi de siyasetle ilgilidir. Eğitimin siyasal görevi ya da işlevi olarak adlandırılan bu görev, birkaç başlık altında ele alınabilir. Eğitimden, öncelikle rejime sadık bireyler yetiştirmesi beklenir. Okullarda çocuklara küçük yaşlardan itibaren; bayrak ve vatan sevgisi, ülke için fedakarlığın önemi, devletin kuruluş felsefesi,

hakim ideoloji ve mevcut siyasal rejimin faziletleri değişik şekillerde verilmeye çalışılır. Bu işin yapılması sadece derslerle de sınırlı değildir. Hafta başındaki ve sonundaki bayrak törenleri, belirli gün ve haftalarda yapılan etkinlikler ve kutlamalar da bu amaca hizmet eder.

Eğitimin siyasal işlevlerinden bir diğeri de ülkenin çıkarlarını kişisel çıkarlarının önünde tutabilecek, ülke sorunlarını doğru teşhis ederek onlara köklü çözümler getirebilecek siyasal liderler yetiştirmektir. Belki de eğitime yüklenen bu sorumluluğun ağırlığı(!) nedeniyle; A sınıfı motosiklet, kamyon, minibüs ve otobüs sürebilmek için 18 yıllık yaşam deneyimi yeterli sayılmazken, milletvekili olabilmek için bu süre yeterli görülmüştür. Bürokrat, müsteşar olabilmek için belki de alanda lisansüstü eğitim gerekirken, (artık ihtiyacımız kalmadığı için) başbakan olabilmek için ilkökul diploması yeterliydi.

Siyaset konusunda eğitimden son beklenti ise **bilinçli seçmenler** yetiştirmektir. Bilinçli seçmen demek, yönetime talip olanların seçim öncesi vaatleri ile seçildikten sonra yaptıklarını nesnel bir şekilde değerlendirebilen, iradesini bu değerlendirmeye göre biçimlendirebilen, vergisinin nereye harcadığının hesabını sorabilen, sorumluluk sahibi seçmen demektir. Neredeyse evliya ilan ettiği, taparcasına sevdiği başbakanını bir süre sonra iki bakanıyla birlikte asan, meydanlarda saatlerce alkışladığı liderinin önüne koyduğu anayasayı %91,37 oy oranı ile kabul eden ama ardından aynı liderini yargılayıp mezara yapayalnız gönderen; pek çok video kaydıyla sabit olduğu üzere, liderlerinin birbiriyle çelişen açıklamalarını tereddütsüz alkışlayan ve sorgulamaksızın kabul eden bir seçmen profili, eğitim kurumunun bu görevini ne kadar yerine getirebildiğı hakkında fikir vermektedir.

Eğitimin bireyi geliştirme görevi

İnsanlar değişik potansiyellere sahip olarak doğarlar. Kiminin müzik konusunda yeteneğı vardır kiminin ma-

tematik. Kimi, kişiler arası ilişkilerde iyidir kimi, resim ya da heykelde. Toplumsal kurum olarak eğitimden beklenen; kişilere, doğuştan getirdikleri potansiyeli açığa çıkarabilecekleri ve bunu da toplumun hizmetine sunabilecekleri değişik kulvarlar sunmak ve bireyleri bu kulvarlara yönlendirmektir.

Çocukken mahalle takımlarının aranan ismi, spor bilimleri fakültesi mezunu yıldız bir futbolcu olabiliyorsa, okul msamelerinin beğenilen şarkıcısı konservatuar da müzik eğitimi alabiliyorsa, geceleri gözlerini yıldızlara diken, hayallerinde gezegenler arası seyahat eden bir ocuk saygın bir astrofizikçi olabiliyorsa, burada eğitimin **bireyi geliştirme** görevini yerine getirebildiğinden söz edilebilir.

Konuya birey tarafından değil de eğitim tarafından bakıp, eğitim kurumunun bu görevini **eğitimin seçme ve yerleştirme görevi** olarak adlandıran eğitimciler de vardır. Adı ne olursa olsun, bu görev yerine getirildiğinde toplumdaki bireyler mutlu, kendileriyle barışık ve üretken olurlar. Kişiler; kendi tercihleri olan işlerini severek yaptıklarında, kaliteli iş yaparlar. Yaptıkları işe sevgilerini katarlar ve işlerini yaparken kendilerini mutlu hissederler. Bu şekilde davranırken hissettikleri mutluluğu da nezaket, güler yüz ve kaliteli hizmet şeklinde etkileşimde buldukları insanlara bulaştırırlar.

Hekimlerin kandan tiksindikleri, okul öncesi ğretmenlerinin çocukları sevmedikleri, askerlerin el bombasından korktukları bir toplum, acaba nasıl olurdu?

Eğitimin ekonomi görevi

Eğitimin ekonomiyle ilgili bir görevi de ilgi ve yetenekleri doğrultusunda çeşitli roller dağıttığı bireyleri üretim sürecine dahil etmesidir. Buna da **eğitimin ekonomi görevi ya da işlevi** denir.

Tarım toplumu, sanayi toplumu derken artık gelinen bilgi toplumunda, ülkelerin ekonomi alanında rekabet edebilmeleri için katma değeri yüksek ürünler üretmesi gerekir. Katma değeri yüksek ürün, kullanılan girdilerin maliyeti düşüldükten sonra kalan değeri yüksek olan ürün demektir. Yani, işlemcisi ithal yerli bilgisayar, motoru ithal yerli otomobil, ya da tohumuna üretim maliyetinden daha çok para verilmiş patlıcan değil. (Bir ara ekonomi yazarı Ertan Acar, Radikal’de, bir kilo patlıcan tohumu ithal edebilmek için dünyaya sekiz ton patlıcan ihraç etmek zorunda kaldığımızı yazmıştı².)

Eğitime yapılan yatırımlarla ekonomik gelişme arasındaki ilişki, günümüzde bilimsel ve teknolojik bilgiye atfedilen önemin artmasıyla çok daha belirgin hale gelmiştir. Ankara Sanayi ve Ticaret Odası’nın ilan ettiği rakamlar, hem teknolojik gelişmişlik düzeyimizi hem de eğitimin ekonomi görevini ne kadar yerine getirebildiğini göstermektedir. Bu verilere göre, enerji hariç dış ticaret açığımızın yüzde 98’ini ileri teknoloji ürünler oluştururken, karşılığında yaptığımız ihracatta ileri teknoloji ürünlerinin payı yüzde 3 düzeyindedir.

Eğitimden ekonomiye ilişkin başka bir beklenti de kaynakları akılcı olarak kullanan, israf etmeyen bireyler yetiştirmektir. Her ne kadar okullarda lavabolardaki muslukların üzerine “boşuna akıtma”, elektrik düğmelerinin yanına “lüzumsuzsa söndür” levhaları koysak da; çocuklarımız kaldırımları yeni döşenmiş, asfaltı yeni dökmüş yolların, yılda iki üç kez kazılıp yeniden yapıldığını görüyorlar. Bu ve benzeri uygulamalar, eğitimin israf etmeyen bireyler yetiştirebilmesini önünde ciddi engeller oluşturmaktadır. Çünkü insanlar, gördüklerini ve yaşadıklarını, söylenenlerden daha çok ve daha kalıcı şekilde öğrenirler.

2 <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ertan-acar/imamin-neden-bayildigini-simdi-anladim-1220859/>

Eğitimin “gizli” görevleri

Eğitimin, **bireyi toplumun bir yesi yapma, kültürel mirası aktarma, siyasal lider ve bilinçli seçmen yetiştirme, bireyi geliştirme** (ya da seçme ve yerleştirme) ve **reten, israf etmeyen bireyler yetiştirme** gibi asıl görevlerinin yanı sıra bazı ikincil görevlerinden de söz edilir.

Bunlara eğitimciler, **eğitimin gizli görevleri** veya işlevleri derler.

Mesela okulda birbirini tanıyıp evlenen çiftler vardır ve bu duruma eğitim vesile olmuştur. Buna eğitimin **eř seçme** görevi veya işlevi denir.

Diğer yandan eğitim, öğrenciye geniş bir arkadaş çevresi sağlar ve tanıdıklarının giderek artmasına vesile olur. Buna da eğitimin **tanıdık ya da evre sağlama** görevi veya işlevi denir.

Eğitim, bireyin toplumdaki statüsünü etkiler; toplumda daha saygın, daha yüksek bir statüye ulaşmasını sağlar. Buna da eğitimin **statü kazandırma** görevi veya işlevi denir.

Günümüz modern toplumlarında çalışan ana babalar için çalışma saatlerinde çocuklarını nereye, kime bırakacakları ciddi bir sorundur. Anaokulundaki, ilkokuldaki hatta ortaokuldaki çocukların okulda buldukları srelerde bırakılacak yere ve bakıcıya ihtiyaçları olmaz. Bu srelerde çocuğun bakımını okul üstlenmiştir. Buna eğitimin **ocuk bakıcılığı** işlevi veya görevi denir. Aileler bu nedenle tam gün eğitim yapan, öğle yemeğini de veren okulları çok tercih ederler.

Son olarak eğitim, işsizlik oranlarını düşük gösterir. Yükseköğretimdeki gençler, özellikle açık öğretimdeki gençler ve yetişkinler ğrenci sayıldıkları için, istatistiklerde işsiz kategorisinin dışında tutulurlar. Buna da eğitimin **işsizliği nleme** (daha doğru bir ifadeyle **erteleme**) görevi veya işlevi denir.